

ODGOJNO ZNAČENJE JEZIČNE KOMPETENCIJE UČITELJA

Vlatka Troha
Osnovna škola Mladost
Zagreb

Sažetak: Nacionalni jezik važno je obilježje i vrijednost svakog naroda te jedna od temeljnih kompetencija potrebnih svakom pojedincu za život: za osobni, socijalni i profesionalni razvoj. Jezične kompetencije su neizostavan dio stručnih, razvojnih, socijalnih i osobnih kompetencija svakog učitelja osnovne škole, a dijele se na lingvističke i komunikacijske. Svaka komunikacija uključuje sadržajni i odnosni aspekt te time u školskim uvjetima ostvaruje obrazovne i odgojne zadaće. Razvoj jezičnih kompetencija učenika uvjetovan je razinom jezičnih kompetencija svih učitelja koji sudjeluju u životu i radu škole. U školskoj sredini materinski se jezik uči na satima hrvatskoga jezika, ali i kroz sve ostale nastavne i nenastavne aktivnosti. Nastavom u kojoj je učenik aktivni sudionik procesa učenja, zajedno s ostalim učenicima u razredu, potiče se izražavanje mišljenja, razgovor, tolerancija, asertivnost i izgrađuje pozitivna slika o sebi. Razvijene jezične, metodičke i pedagoške kompetencije učitelja preduvjeti su kvalitetnog odgojnog rada te je nužno razvijati ih tijekom fakultetskog obrazovanja i kasnije kroz profesionalni razvoj učitelja.

Ključne riječi: jezična kompetencija, odgojne zadaće, profesionalni razvoj učitelja.

*O jeziku, rode, da ti pojem,
O jeziku milom tvom i mojem!
O preslatkom glasu onom
U kome te mile majke
Usnivahu slatke bajke,
Koga šaptom i romonom
Duši ti se svijest probudi,
Te ti spozna i uvidje
Da ti bolje nije nigdje
Do na tvoje majke grudih!*

(Petar Preradović, *Rodu o jeziku*)

Naša domovina povijesno se razvijala na tradiciji i kulturi zapadne civilizacije. Smještena na prostoru različitih nacionalnih, vjerskih i interesnih utjecaja, branila je i čuvala svoju nacionalnu prepoznatljivost. Posebno značenje pri očuvanju vlastite opstojnosti uvijek je bio i hrvatski jezik. Poznate su riječi velikoga hrvatskog pjesnika i domoljuba Petra Preradovića: „Po njemu te svijet poznaje živa, na njem ti se budućnost osniva“, kojima ističe značaj osobnog, nacionalnog identiteta i razvoja temeljenoga na vlastitom jeziku. U multikulturalnom društvu upravo je jezik trajna nacionalna vrijednost, a jezična različitost ističe bogatstvo svakog naroda. Jezik se mijenja i razvija u uvjetima globalizacije i međusobne umreženosti, brze komunikacije, europskih i svjetskih integracijskih procesa i hrvatskoga demografskog pada. Čuvajući i razvijajući vlastiti jezični identitet, bitno se utječe na očuvanje nacionalnog integriteta uopće. Razvijanje svijesti o potrebi očuvanja jezika i njegovanja hrvatske autentičnosti nužna je zadaća društva općenito, a posebno škole. Jezik je kao živa tvorevina podložan promjenama. Zbog sveprisutnosti i stalnog utjecaja velikih svjetskih jezika nerijetko se hrvatske riječi morfološki i fonološki izobličuju, nepravilno se gramatički i pravopisno upotrebljavaju, a mnoge nove riječi nekritički se preuzimaju iz stranih rječnika. Komuniciranje na računalnim mrežama često je svedeno na jednostavne rečenice ili tek na pokoju riječ ili kratice koje se kao takve onda prenose i u govorno izražavanje. Upravo zbog navedenih promjena u društvu, pitanje jezika postaje pitanje značajnoga nacionalnog interesa.

Europski kompetencijski okvir, koji je preuzela Republika Hrvatska, komuniciranje na materinskom jeziku ističe kao jednu od temeljnih kompetencija kojom se osigurava razvoj svih ostalih kompetencija potrebnih za osobno, profesionalno i društveno ostvarenje svakog pojedinca.

Općenito, dvije su razine stručnosti jezične kompetencije, a odnose se na lingvističke kompetencije i komunikacijske kompetencije (Pavličević-Franić, 2005, 82). U *Zajedničkom europskom referentnom okviru za jezike: učenje, poučavanje, vrednovanje* ističe se da lingvističku kompetenciju čine leksička, semantička, gramatička, fonološka, ortoepska i ortografska osposobljenost (*The Common European Framework of Reference for Languages. Learning, teaching, assessment*. Council of Europe, 2005). Terminološka kompetencija učitelja dio je opće lingvističke kompetencije i nužna je za jednosmislenost značenja i odgojnih i obrazovnih sadržaja. Komunikacijska i lingvistička kompetencija međusobno su uvjetovane i razvojem jedne utječe se i na razvoj druge. Suvremeni pristup razvoja jezične kompetencije zastupa pristup temeljen na funkcionalnoj komunikaciji, za razliku od normativne kompetencije.

Komunikacijom se jeziku daje smisao. Komuniciranje na materinskom jeziku podrazumijeva sposobnost izražavanja pojmova, misli i osjećaja

u govorenom i pisanom obliku (slušanje, govor, čitanje i pisanje), ali i prihvaćanje i interpretiranje poruka drugih. Komunikacija tako uključuje sadržaj i odnos. Obrazovna uloga škole više je usmjerena na sadržaj, dok se odgojna uloga uz sadržajnu temelji na odnosnoj komponenti.

Učenje jezika započinje rođenjem, a nastavlja se kroz cijeli životni vijek. Razvoj jezika uspoređan je i uvjetovan razvojnim fazama djeteta koje se odvijaju unutar specifičnoga društvenog i kulturnog okružja. U školskom se okružju iz spontane faze prelazi u fazu namjernog, sustavnog učenja jezika. Rječnik učenika pri polasku u školu ograničen je, a rečenična struktura jednostavna. Pažnja je kratkotrajna i potrebno ju je učvrstiti. Jezičnu kompetenciju učenik razvija kroz jezične djelatnosti primanja (slušanje i čitanje) i proizvodnje (govorenja i pisanja). Pri tome učenik razvija komunikacijske vještine te svoje osobne i socijalne kompetencije.

Znanje jezika temelj je za usvajanje svih ostalih znanja, ali istovremeno i neizostavni uvjet odgojnog djelovanja. Odgoj i obrazovanje usporedni su, prožimajući procesi kojima se spoznaji daje i vrijednosna dimenzija. Često se u školama favorizira znanje, dok se odgojna uloga škole zanemaruje ili se nedostavno provodi. Krajnji je cilj odgoja zrelost. Današnje građansko društvo zreloom osobom smatra čovjeka koji aktivno, kritički i promišljeno oblikuje vlastiti život te odgovorno i autonomno sudjeluje u životu zajednice ne odstupajući od moralnih i ljudskih vrijednosti. Odgoj je planirani i smisleni proces koji se u školi odvija između učenika, učitelja i strukturirane sredine. U školskoj sredini odgojem se potiče maksimalan razvoj svakog pojedinog učenika sa svim njegovim specifičnostima te se razvijaju takvi odnosi unutar kojih će se svaki učenik osjećati vrijednim, poželjnim i uvažavanim. Odgoj je u osnovnoj školi sveprisutan i trajan proces koji se neprestano odvija i u formalnim, ali i neformalnim situacijama života i rada. Samo učitelj koji je uz neupitnu stručnost u svom užem predmetnom području i kompetentan odgajatelj, može stvarati takvu odgojnu sredinu i tvoriti ozračje koje će biti odgojno poticajno. Učitelj ni u kojem trenutku ne smije zanemariti svoju ulogu odgojitelja. U kreiranju pozitivnog i poticajnog odgojnog ozračja on razvija odnos povjerenja, prihvaćanja i međusobnog poštivanja. Okružje u kojem se komunikacija odvija utječe i na sadržaj i tijek te poruka koju učenik prima uz obrazovni ima i snažan odgojni učinak. Ipak, to ne znači da će takav, humani odnos graditi jezičnim podilaženjem učenicima. Učitelj će u svim situacijama razvijati i poticati pravogovor i pravopis učenika. U školskim uvjetima zato govorimo o pedagoški kreiranoj komunikaciji. S druge strane, kompetentan učitelj tako u zadanom, pedagoški opravdanom kontekstu teži poticati slobodnu, otvorenu i prirodnu komunikaciju. Nadvladavajući proturječnost oblikovane, a ipak slobodne komunikacije, učitelj ostvaruje

moгуćnost odgojnog djelovanja. Svaku učiteljevu neprirodnost i neautentičnost u jezičnom izražavanju i interakciji učenici će brzo osjetiti i takva poruka više ne može imati željeni odgojni utjecaj.

Kada je riječ o jeziku, to znači da se on nikako ne može učiti samo na satima hrvatskoga jezika već je njegovo učenje prisutno i na svim drugim satima, svim aktivnostima, kako nastavnim tako i nenastavnim. Učitelj neprestano uči i odgaja te je izuzetno važno ne samo što govori već i kako, kojim rječnikom, kakvim naglaskom i kakvom strukturom rečenice. Govorena riječ učitelja ima snažan utjecaj na svakog učenika i važno je da bude jasna, razumljiva i hrvatska. Često se događa da se već u školi hrvatske riječi zamjenjuju tuđicama ili žargonizmima i tako postaju svakodnevne u komunikaciji.

Svi učitelji u osnovnoj školi moraju imati visoko razvijenu jezičnu kompetenciju te u svom radu biti svjesni vlastitog jezičnog izražavanja i njegovog utjecaja na učenika. Učitelj je važan identifikacijski model učeniku i kao takav ne samo da obrazuje već i odgaja cijelom svojom ličnošću.

Suvremena osnovna škola zajednica je u kojoj se učeći priprema kroz život i za život. Nastava je fleksibilna, modularno organizirana što omogućuje integraciju sadržaja i pruža cjelovitu sliku svijeta. Takva nastava ne može biti kruto definirana vremenskim ograničenjem jednog školskog sata. Vremenska fleksibilnost nužna je da se učenicima pruži dovoljno vremena da aktivno uče i istovremeno razvijaju svoje socijalne, emocionalne i osobne kompetencije. Omogućavanjem slobodne komunikacije u razredu učitelj nužno mora mijenjati sociološke oblike i metode rada koji će takvu komunikaciju poticati. U takvom okružju bitno se mijenja uloga učitelja. Hijerarhijski odnosi tradicionalne škole teže mijenjanju dajući priliku učeniku da bude sunositelj odgojno-obrazovnog procesa, a uloga učitelja dobiva novi značaj i širu dimenziju. S obzirom na odnos sugovornika razlikuje se:

- vertikalna jednosmjerna komunikacija koja je bila prisutna u staroj školi, na prijelazu 19. u 20. stoljeće u kojoj je učenik u potpuno pasivnom položaju;
- vertikalna dvosmjerna komunikacija koja obilježava današnju školu, u kojoj je učenik aktivan subjekt, a učitelj „demokratski vođa“;
- horizontalna komunikacija se očekuje od škole budućnosti razvojem individualnih i individualiziranih oblika rada, gdje će uloge učenika i učitelja biti tako određene da će učenik biti ravnopravni sudionik i sukreator svog odgojno-obrazovnog procesa (Mrkonjić, 2005).

Položaj učenika, učitelja i svih ostalih uključenih u život i rad škole uvjetovan je kvalitetom i vrstom komunikacije. Učitelj od vođe postaje mode-

rator koji poštuje učenikove specifične interese i sposobnosti uvažavajući pritom prag odgojivosti. Učenikovim razvojem i ovladavanjem jezičnim kompetencijama komunikacijski odnos mijenja se u smjeru od vertikalnog ka horizontalnome. Skriveni školski kurikulum današnje škole često ukazuje da još uvijek prevladava vertikalna komunikacija u kojoj učitelj djeluje iz pozicije moći. Osvještavanjem osobnog komunikacijskog stajališta učitelj će istovremeno poticati izražavanje i aktivnosti učenika. Uz davanje očekivanih odgovora, učenike je potrebno poticati na postavljanje pitanja i kritičku procjenu dobivenih odgovora. Poticanjem znatiželje utjecat će se i na razvoj kreativnosti i inovativnosti učenika.

U takvim odnosima frontalni oblik nastave mijenja se radom u skupinama gdje se potiče iznošenje vlastitih stavova, argumentiranje, postavljanje pitanja i davanje odgovora. Timskim radom razvijaju se socijalne vještine, potiče se solidarnost, otvorenost za različitost te se uči dijeliti. Učenici koji uz slušanje i gledanje sudjeluju ili tumače drugima više, lakše uče, a sadržaji učenja postaju jasniji i međusobno povezani. Prezentacijom vlastitih uradaka, objašnjavanjem, sažimanjem i zaključivanjem razvijaju svoje sposobnosti logičkog i kritičkog mišljenja i zaključivanja. Pripremajući se na samostalno izlaganje, učenik produbljuje svoja znanja, zadovoljava svoje specifične interese, stječe samopouzdanje i gradi pozitivnu sliku o sebi. Vršnjačko učenje još je nova i nedovoljno prisutna aktivnost u našim školama. Tradicionalna metoda poučavanja u kojoj učitelj iznosi nastavni sadržaj modificira se omogućujući humanu komunikaciju koja se temelji na međusobnom uvažavanju, aktivnom slušanju, spremnosti na prihvaćanje različitog mišljenja i u svakoj prilici potiče učenike na razvijanje asertivnosti i tolerancije. Umjesto navikavanja potiče se formiranje stava i ponašanja koja nisu posljedica nametnutih već prihvaćenih i zajednički donesenih pravila, a uvjeravanje se zamjenjuje razumijevanjem. U usporednom procesu ostvaruje se prevencija nepoželjnih oblika ponašanja koji su često posljedica negativne afirmacije, nesigurnosti ili neprihvaćenosti. Tako se neposredno, kroz nastavni sadržaj, ali i posredno kroz svakodnevne zajedničke aktivnosti razvija jezična kompetencija učenika koja je uvjetovana stupnjem razvijenosti jezične kompetencije učitelja.

U osnovnoj školi prema vrsti obrazovanja učitelja razlikujemo učitelje hrvatskoga jezika, učitelje razredne nastave i učitelje predmetne nastave. Posebno je značajna uloga učitelja razredne nastave. Početak učenja standardnoga jezika, metodički pristup i ljubav prema jeziku trajno će utjecati na odnos učenika prema jeziku i poticati njihovu želju za znanjem. U današnjoj školi jeziku se još uvijek pristupa normativno, a u školi još uvijek prevladava govor učitelja. Učenici su tako više ili manje aktivni slušatelji. Osim učitelja hrvatskoga jezika i učitelja razredne nastave,

jezično je obrazovanje budućih učitelja zanemareno. Osnovnoškolski predmetni učitelji svoje su pedagoško i metodičko obrazovanje stjecali na fakultetima nastavničkog smjera. O jeziku su učili u srednjoj školi, ali ne i kasnije na akademskom stupnju te je nužno da se jezična kompetencija u većoj mjeri razvije na višoj razini.

JEZIČNE KOMPETENCIJE UČITELJA ZA ODGOJNI RAD

Kompetencija je sveukupnost znanja, sposobnosti, vještina, iskustva, vrijednosti i svih osobnih potencijala kojima pojedinac pristupa problemu u neponovljivoj situaciji i učinkovito ga rješava. Takva definicija kompetencija posebno je važna kada se govori o odgojnom djelovanju jer pri svakom odgojnom postupku učitelj odgojno djeluje cijelim svojim bićem. U nepredvidivoj i neponovljivoj odgojnoj situaciji učitelj reagira odgovarajuće profesionalno, ali i osobno. Njegova reakcija ne može biti rutinirana jer takva nije niti jedna odgojna situacija. Rutiniranim i predvidivim postupcima učitelj nije u mogućnosti individualno pristupiti svakom učeniku niti s učenikom može izgrađivati odnos povjerenja. Osnovna je kompetencija u obavljanju učiteljskog odgojno-obrazovnog rada jezična kompetencija. Učiteljev nastup, njegova komunikacija s učenikom u smislu i sadržajnog i odnosnog aspekta, izuzetno je važna, a njegova riječ nenadomjestiva.

Lingvistička kompetencija u odgojnom smislu znači jasno i jednoznačno poučavati, definirati situaciju ili nastali problem, nedvosmisleno iskazati svoja očekivanja te objasniti očekivani ishod. Razvoj lingvističke kompetencije funkcionalnom komunikacijom daje učeniku mogućnost aktivnog stjecanja znanja, ali istovremeno razvija kulturu govorenja te razvija logičan slijed misli.

Komunikacijskom kompetencijom učitelj će znati uspostaviti takav pedagoški odnos koji će u učeniku potaknuti želju za suradnjom. Promišljenim odgojnim postupcima učitelj će poticati učenike na kritičko argumentirano izražavanje i istovremeno oslobađati i razvijati kreativnost.

Za kvalitetan odgojni rad učitelj mora imati razvijene kompetencije koje je moguće podijeliti u četiri osnovne skupine: stručne kompetencije, razvojne kompetencije, sociološke kompetencije i osobne kompetencije.¹

Stručne kompetencije odnose se na poznavanje užeg znanstvenog područja koje učitelj predaje i njegovo didaktičko-metodičko kreiranje

¹ Troha, V. (2011.): *Kompetencije učitelja za odgojni rad u osnovnoj školi*.

Širok spektar kompetencija kojima učitelj svakodnevno ostvaruje i razvija pedagošku praksu podijeljen je unutar četiri skupine: stručne kompetencije, društvene, razvojne i osobne kompetencije.

nastavnog sadržaja, ali i svih ostalih školskih aktivnosti. U užem smislu stručne kompetencije odnose se na pedagoške kompetencije. Tim kompetencijama učitelj svakodnevno stvara razredno ozračje, uspostavlja disciplinu, motivira učenike za rad, planira, osigurava i provodi svakodnevni odgojno-obrazovni rad te procjenjuje učinke postavljenih ciljeva. Jasno i smisleno izražavanje, bogat rječnik, služenje govornim vrednotama, tečno i zanimljivo usmeno izražavanje na standardnome jeziku posebno su važna obilježja kompetentnog učitelja. Govorni nastup učitelja ima utjecaj na razvoj govora učenika kojima je on uzor i model. Odgojna snaga promišljenog i pravilnog izražavanja očituje se u razvoju komunikacijskih sposobnosti učenika, poticanju slobode izražavanja, jasnom izricanju i argumentiranju svojih stavova, uvjerenja i potreba. Jednako važno kao usmeno izražavanje, učitelj mora imati razvijenu sposobnost točnog i čitkog pisanog izražavanja. Time će jasno prenijeti svoje misli i ideje, opisati i obrazložiti učenikove uspjehe i ponašanja u pisanoj komunikaciji s roditeljima i ostalim stručnjacima uključenima u odgojno-obrazovni proces. Pri komuniciranju s kolegama i stručnjacima izuzetno je važna terminološka kompetencija učitelja.

Učitelj hrvatskoga jezika svoje odgojne zadatke ostvaruje u nastavi koja pruža mnoge mogućnosti pedagoških i metodičkih postupaka. Nužno je zato osigurati dovoljan stupanj odgojnih kompetencija učitelja kako bi prepoznali i iskoristili sve mogućnosti koje nastava jezika pruža. Često je slučaj da se zbog nedostatnosti pedagoških kompetencija pri učenju jezika zanemaruje odgojna komponenta.

Umjetnički sadržaji pružaju gotovo neiscrpne mogućnosti odgajanja. Sama književnost kao umjetnost potiče divergentno mišljenje, razvija učenikov smisao za lijepo, maštu i kreativnost. Područje književnosti omogućava otvaranje mnogih životnih pitanja te time potiče raspravu, zauzimanje stavova, povezivanje s vlastitim iskustvom i učenje na iskustvima drugih. U odgojnom smislu, čitanje učenicima omogućava dodatno empatično proživljavanje tuđih iskustava, kroz zamišljene situacije i okolnosti u kojima se do tada još nisu sami našli. Tako razvijaju moć prosuđivanja tuđih postupaka i karakternih osobina drugih ljudi. Čitanjem se potiče i njihova mašta, kreativnost i stvaralaštvo.

Učenje jezika uvijek je učenje i kulture i tradicije. Učenje o zavičajnom govoru svoga i tuđeg kraja obogaćuje učenikovo znanje o domovini, njenim ljepotama i različitostima. Motivi i teme domovinske prošlosti i sadašnjosti mogu značajno razvijati učenikov interes za dodatnim znanjima te olakšati učenje u ostalim predmetima. Učenik tako dobiva cjelovitu sliku, razvija logičko mišljenje, uočava uzročno-posljedične odnose, razvija kritički stav i sagledava sadržaje s različitih gledišta. Tako jezične kompeten-

cije u širem smislu utječu na razvoj nacionalne svijesti i ponosa, ljubavi prema domovini. Istovremeno, učeći o drugim kulturama i uspoređujući ih s vlastitom razvija se tolerancija i potiče se interkulturalizam. Učenici će posredstvom jezika bivati bliži drugim kulturama, bolje ih razumijevati, poštivati, uvažavati i prihvaćati.

Razumijevanje pročitano­ga teksta posebno je važno, te ga raznim metodama treba poticati i na njemu inzistirati. Ono utječe i na ukupni školski uspjeh. Čitanje potiče kvalitetnije usmeno i pisano izražavanje učenika, bogati se rječnik, razvija sustavnost i usvajaju pravilne strukture rečenica. Odnosi u nastavi su interaktivni i međusobno stimulirajući. Učenik je u nastavi aktivni sudionik kojega učitelj potiče na govorenje, iznošenje i argumentiranje stavova, postavljanje pitanja. Kompetentan učitelj omogućit će učenicima živu komunikaciju, ali će uvijek usmjeravati učenika na jasno i ispravno izražavanje.

Čitajući i razvijajući interes i naviku čitanja, učitelj može neposredno utjecati i na slobodno vrijeme učenika. Učitelji razredne nastave također će u okviru svog sadržaja rada i na satima hrvatskog jezika, ali i na svim ostalima razvijati jezične kompetencije učenika. Odgoj i ovdje mora biti nezaobilazna zadaća jezičnih aktivnosti.

Predmetni učitelji u osnovnoj školi nisu samo predavači nastavnoga sadržaja. Iako se prvenstveno bave užim predmetnim sadržajem i odgojnim zadacima koji iz njega proizlaze, oni su aktivno uključeni u jedinstveni odgojni proces škole. Tako utječu i na razvoj jezične kulture učenika te zato i sami moraju biti jezično kompetentni. Svojim jezičnim kompetencijama oni utječu na razvoj učeničkog načina izražavanja, proširuju rječnik i ostvaruju komunikaciju. U suvremenoj nastavi gdje su znanja modularno i interdisciplinarno povezana nije moguće odvojiti bilo koji nastavni sadržaj od razvoja jezične kompetencije. Pravilno izgovaranje i pisanje, obrazlaganje, postavljanje pitanja, sastavni su dio svih školskih aktivnosti. Kako bi utjecaj bio pozitivan, učitelji i sami moraju vladati jezikom te imati razvijene komunikacijske vještine. Već je ranije naglašeno da su osim osobnih kompetencija, njihove stručne kompetencije u tom smislu nedovoljno razvijene.

Socijalne kompetencije učitelja nužne su za podizanje opće kvalitete i obrazovnog i odgojnog rada. Učitelj danas mora imati organizacijske i komunikacijske vještine te biti osposobljen za suradnju s drugima kao i za timski rad. Također mora imati razvijene društvene vještine i građansku kulturu. Suvremena škola teži dokidanju jednorazrednih kultura. Timskim radom, kako pri planiranju i organizaciji, tako i pri provedbi, učitelji omogućuju učenicima upoznavanje različitih nastavnih strategija,

stilova vođenja i osobnosti. Kvalitetan timski rad zahtijeva od učitelja mogućnost prilagođavanja i prihvaćanja kritike.

Sudjelovanjem na satu kolega učitelj kao kritički prijatelj može ukazati na moguća bolja rješenja te istovremeno samopromišljanjem razvijati osobnu praksu.

U svom radu učitelj surađuje i sa stručnim suradnicima, roditeljima i ostalim zainteresiranim za odgojno-obrazovni proces. U svim susretima učitelj mora biti osnažen kvalitetnim komunikacijskim vještinama. Posebno je zahtjevna komunikacija s roditeljima. Općenito, učitelji nailaze na probleme u komunikaciji s roditeljima te ističu rad s roditeljima kao posebno zahtjevan i naporan. Razvijanjem komunikacijskih vještina i jezičnih kompetencija olakšalo bi se razvijanje partnerskog odnosa. Temelj takvog odnosa je kvalitetna, otvorena i jasna komunikacija. U odgojnom smislu, kvalitetan odnos s roditeljima nužan je za rješavanje bilo kojeg odgojnog problema učenika. Komunikacijske kompetencije učitelja posebno su važne u situacijama kada učitelji i roditelji imaju oprečne stavove.

Razvojne kompetencije učitelja odnose se na njegov stalan profesionalan, ali i osobni razvoj. Uz praćenje i razvijanje svojih stručno-predmetnih znanja svaki učitelj bi trebao promišljati o svojim odgojnim postupcima. Kada je riječ o jezičnim kompetencijama, učiteljevo razvijanje lingvističke kompetencije trajan je proces koji je često zanemaren. Razvoj komunikacijskih vještina također bi trebao biti nužan dio cjeloživotnog obrazovanja učitelja.

Osobne kompetencije učitelja odnose se na njegova uvjerenja, stavove, iskustvo, sustav vrijednosti i motiviranost. Učitelj koji materinski jezik shvaća kao nacionalnu i osobnu vrijednost razvijat će i svoju i učeničku jezičnu kompetenciju. Takav će učitelj imati svijest o snazi izgovorene riječi, a svojim će usmenim i pisanim izražavanjem biti uzor učenicima. Svojim izražavanjem trebao bi stav o jeziku kao vrijednosti naglašavati u svakoj situaciji.

Kada je riječ o osobnoj kompetenciji, učitelj ne bi trebao zanemariti svoju ulogu i u neformalnim školskim i izvanškolskim situacijama.

Općenito, svaki je učitelj u osnovnoj školi učitelj jezika, a svaka izgovorena ili napisana riječ mora biti pažljivo odabrana i promišljena. Kroz svoj cjelokupni profesionalni i osobni život učitelj bi trebao razvijati sve svoje jezične kompetencije koje su ujedno uvjet, sadržaj i posljedica njegova odgojno-obrazovnog rada.

ZAKLJUČAK

*Ljub' si, rode, jezik iznad svega,
U njem živi, umiraj za njega!
Po njemu si sve što jesi:
Svoje tijelo, udo svijeta,
Bus posebnog svog cvijeta
U naroda silnoj smjesi,
Bez njega si bez imena,
Bez djedova, bez unuka,
U pošasti, sjena puka,
Ubuduće niti sjena!*

(Petar Preradović, *Rodu o jeziku*)

Suvremeno multikulturalno društvo, procesi globalizacije i komunikacijske umreženosti ugrožavaju male jezike. Njegovanje jezika kao nacionalne vrijednosti treba biti važna odgojna zadaća škole. Razvoj jezične kompetencije učenika ulog je za očuvanje nacionalne opstojnosti i kulture. Učenje jezika i njegova funkcionalna uporaba omogućava razvoj jezičnih kompetencija učenika nedjeljivih od brojnih odgojnih učinaka koji se pri tome ostvaruju. Ipak, često se favoriziranjem obrazovanja zanemaruju odgojne zadaće. Komunikacija na materinskom jeziku prva je od ključnih kompetencija kojima se ostvaruju mogućnosti za kvalitetan i aktivan život svakog pojedinca. U suvremenoj školi učenici i učitelji su sukreatori odgojno-obrazovnog procesa koji se temelji na međusobnom uvažavanju, prihvaćanju i povjerenju. Humana komunikacija koja svakom učeniku osigurava mjesto u zajednici istovremeno je i preventivni i afirmativni odgojni čimbenik. Tradicionalne metode odgoja i obrazovanja modificiraju se i mijenjaju kako bi omogućile učenicima razvoj svih njihovih sposobnosti i zadovoljenje interesa. Pri tome se potiču jezične aktivnosti učenika kojima oni izražavaju svoje mišljenje, debatama i raspravama grade stavove, propituju i kritički promišljaju, istražuju, analiziraju, uopćavaju i zaključuju. Jezičnim aktivnostima potiču se procesi individualizacije i socijalizacije kojima se utječe na razvoj socijalne i emocionalne kompetencije. Samo jezično kompetentan učitelj može poticati komunikaciju koja će biti otvorena, humana i istovremeno u funkciji razvoja lingvističke kompetencije učenika. Pravilno jezično izražavanje na materinskom jeziku ima važnu obrazovnu i odgojnu zadaću u svim nastavnim predmetima i izvannastavnim aktivnostima. Obrazovanje učitelja u tom je smislu na fakultetima nastavničkih smjerova nedostatno i uglavnom se javlja kao

izborni predmet. Razvoj jezičnih kompetencija učitelja nikako ne smije prestati završetkom školovanja ni zaposlenjem. Sadržaji cjeloživotnog učenja trebali bi veće značenje dati obogaćivanju jezičnoga izražavanja i osnaživanju komunikacijskih vještina učitelja.

LITERATURA

- Bratanić, M. (2002.): *Paradoks odgoja*, Zagreb, Hrvatska sveučilišna naklada.
- Hrvatić, N. (2006.): *Odgoj i suvremena škola*, Poruke HPKZ-a XIV. križevački pedagoški dani: Škola i odgoj, 34-39, Križevci.
- Kramar, M. (2006.): *Didaktička analiza u funkciji razvijanja kvalitete nastave*, Odgojne znanosti vol 8, br. 1(11), 131-158, Zagreb.
- Kyriacou, C. (2001.): *Temeljna nastavna umijeća*, Zagreb, Educa.
- Lončarić, D., Pejić Papak, P. (2009.): *Profiliranje učiteljskih kompetencija*, Odgojne znanosti 11 (2), 479-497, Zagreb.
- Medved Krajnović, M. (1999.): *Pragmatika i komunikacija u razredu (suraduju li nastavnici i učenici?)*. U: Badurina, L., Ivanetić, N., Pritchard, B., Stolac, D. (ur.): *Teorija i mogućnosti primjene pragmatolingvistike*. Zagreb – Rijeka: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, 497-504.
- Mrkonjić, A. (2005.): *Komunikacijske paradigme u odgojno-obrazovnom procesu* U: Mrkonjić, A., Miliša, Z. (ur.): *Sociopedagoške teme*, Rijeka, Digital point, 21-28.
- Pavličević Franić, D. (2005.): *Komunikacijom do gramatike, Razvoj komunikacijske kompetencije u ranom razdoblju usvajanja jezika*, Zagreb, Alfa.
- Pavličević Franić, D., Aladrović Slovaček, K. (2011.): *Utjecaj načina poučavanja na motivaciju i stav učenika prema hrvatskom jeziku kao nastavnom predmetu*, Napredak 152, br.2, 211-227, Zagreb.
- Previšić, V. (1999.): *Škola: kreativna životna zajednica*, X. križevački pedagoški dani, Poruke, Zagreb, HPKZ.
- Sović, I. (1997.): *Izobrazba učitelja za suvremenu hrvatsku školu i za blagostanje te za boljitak domovine Hrvatske*. U Pavlinović-Pivac (ur.): *Stvaralaštvo u školi*, Zagreb, OŠ Matije Gupca.
- Troha, V. (2011.): *Kompetencije učitelja za odgojni rad u osnovnoj školi*, Magistarski rad, Filozofski fakultet, Zagreb.
- Vijeće Europe (2005.): *Zajednički europski referentni okvir za jezike: učenje, poučavanje, vrednovanje*, Zagreb, Školska knjiga.

PEDAGOGIC SIGNIFICANCE OF TEACHERS' LANGUAGE COMPETENCIES

SUMMARY

National language is an important and valuable distinction of each nation. It is also one of the core competencies that each individual needs in life for personal, social and professional development. Language competencies, divided into linguistic and communication competencies, are an obligatory part of professional, developmental, social and personal competencies of each primary school teacher. Each communication includes both contextual and relational aspects, thus achieving upbringing as well as educational objectives. Development of students' language competencies is determined with the level of language competencies of all teachers included in school's everyday life. Mother tongue is taught in school environment at Croatian classes, but also through all other educational and informal activities. Through teaching in which the student is an active participant in the learning process, together with other students in the class, we encourage thought expression, discussion, tolerance, assertiveness, and we build a positive self-image. Developed teacher's language and pedagogic competencies are a prerequisite of quality educational work, it is necessary to develop them throughout university education and later through professional development.

Key words: language competencies, pedagogic competencies, teacher profesional development.